

Tkáč-Zabáková, Lenka

**Kultúra a súčasnosť 16 – publikačná platforma pre interdisciplinárny výskum
Strednej Európy**

Opera Slavica. 2017, vol. 27, iss. 3, pp. 64-69

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137401>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

okrem iného dozvieme aj o tom, aký osud postihol ukrajinských spisovateľov (I. Franko, V. Vynnyčenko, O. Hončar, L. Kostenková) po návrhoch na udelenie im Nobelovej ceny za literatúru (posledným dvom navrhol na žiadosť výboru pre udeľovanie Nobelovej ceny sám M. Najenko).

Každá štúdia je pre mňa skutočne inšpiratívna na uvažovanie aj o ukrajinskej literatúre Slovenska, o literatúre vôbec a o mieste ukrajinskej literatúry v svetovom literárnom kontexte. Podporujem jeho snahu zaradiť ukrajinskú literatúru do svetového literárneho kontextu ako jeho súčasť, ktorá v mnohých prípadoch obohacuje svetovú umeleckú literatúru. Dobré slovo povedal aj o modernej literatúre českej a jej vzťahoch s ukrajinskou modernou v minulosti, ba aj v súčasnom období.

Michal Roman

Kultúra a súčasnosť 16 – publikačná platforma pre interdisciplinárny výskum Strednej Európy

TEKELIOVÁ, D. (ed.): *Kultúra a súčasnosť 16*. Nitra: FSŠ UKFF v Nitre, 2016. 123 s.

Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre aj v roku 2016 nadväzuje na tradíciu vydávania polytematického zborníka *Kultúra a súčasnosť*. Autori príspevkov predkladanej publikácie, ktorá vychádza už s poradovým číslom 16, ponúkajú prehľad výskumných aktivít a dosiahnutých výsledkov, a to najmä v oblasti kultúry, literatúry, filmového umenia a médií. V troch kapitolách zborníka nájdeme okrem odborných štúdií aj recenzie a komentované správy o vedeckých stretnutiach a prednáškach.

Úvodné príspevky zborníka sú tematicky sústredené okolo osobnosti Valentína Beniaka. Tomuto nadanému, no stále pomerne málo známemu autorovi poézie vojnového obdobia bola venovaná aj konferencia *Valentín Beniak a jeho rodisko Chynorany*. Táto vznikla na základe spolupráce ÚSKJ FSŠ UKF s Miestnym odborom Matice slovenskej v básnikovom rodisku. Mapovaniu Beniakových diel sa ešte donedávna nevenovala dostatočná pozornosť, akú by si tak výnimočný autor s osudom disidenta zaslúžil. Preto vznikla iniciatíva vyzdvihnúť tvorbu tejto významnej osobnosti slovenskej poézie, prekladateľa a politicky angažovaného esejistu. Viaceré z príspevkov, ktoré odzneli na spomínanej konferencii ešte v roku 2015, sú publikované práve v zborníku *Kultúra a súčasnosť 16*. Autorom prvej štúdie je uznávaný odborník v oblasti literárnej vedy a vysokoškolský profesor Tibor

Žilka. Vo svojom príspevku špecifikuje prvky modernizmu v Beniakovkej tvorbe – podáva komplexný pohľad na autorovu schopnosť novátorstvo moderny originálne sklbiť s národnou tradíciou.¹ Okrem iného sa T. Žilka zameriava na Beniakom často využívané básnické formy typické pre stredovek (alba, rondel, sonet, triolet, ritornel a ďalšie) a ich obmeny. V ďalšom príspevku Ján Gallik, riaditeľ ÚSJK FSŠ UKF v Nitre, upozorňuje predovšetkým na témy a motívy Beniakovkej tvorby súvisiace s duchovnou literatúrou, ktorá vo vojnovom období v stredo európskom priestore vznikala. Nadčasovosť a jedinečnosť reflexií národnej identity u autorov slovenskej duchovno-kresťanskej literatúry J. Gallik komentuje nasledovne: „*Údel malej krajiny vo víre svetovej vojny následne zachytil Valentín Beniak i autori katolíckej moderny špecificky a cez prizmu vlastnej originality v básnických zbierkach, ktoré zostávajú súčasným príjemcom ako svedectvo času, ktorý nijaká generácia neprežívala tak osudovo pre budúcnosť národa, ako práve generácia poetov prvej polovice 20. storočia.*“² Jedinečnosť tvorby V. Beniaka je predmetom záujmu príspevku Magdalény Barányiovej. Autorka predstavuje širší kontext týkajúci sa života a tvorivej práce spisovateľa, ktorý často využíva motív domova, odvoláva sa aj na prírodné kalendárium a národnú tradíciu svojich predkov. Beniak bol zároveň známy svojou citlivou reakciou na politické dianie a svetové konflikty. Vo svojich dielach zaujíma kritické stanovisko voči dobovej realite (1938 – 1939). V nádeji a viere však nachádza vlastné duchovné piliere a trpezlivo nasleduje humanistické princípy.³ Súčasťou publikácie *Kultúra a súčasnosť 16* je aj nadväzujúca prednáška aktivistky v OZ TIMO Ivany Beniakovkej. V nej sa autorkina pozornosť sústreďuje na výrazovú kategóriu koloritu v Beniakových dielach. Jeho schopnosť vytvárať ilúziu obrazov prostredníctvom básní je aj pre súčasného percipienta uchvacujúca. Využíva pritom vlastnú životnú skúsenosť. Postupne prechádza od motívu domova cez sociálne témy rodiny až po cestopisné zbierky. V nich obrazne zachytáva nielen priestor, ale aj čas.⁴ Vďaka kontrastom a zvláštnostiam tak Beniak vytvára rôzne kolority (kolorit sviatkov, národný kolorit, cirkevný kolorit a i.), ktoré autorka štúdie demonštruje na konkrétnych príkladoch diel. Dôsledným objasnením motívov I. Beniaková vyprofilovala osobité kategórie Beniakovkej tvorby. Autori svojimi prednáškami už na konferencii v Chynoranoch oslovili nielen prítomných vedeckovýskumných pracovníkov, ale aj pamätníkov a zainteresovaných. Pre zachovanie, prehĺbovanie a šírenie ich postrehov a nového, komplexného pohľadu na Beniakove diela, považujem publikovanie týchto odborných štúdií za mimoriadne významné.

1 TEKELIOVÁ, D. (ed.): *Kultúra a súčasnosť 16*. Nitra: FSŠ UKFF v Nitre, 2016, s. 13.

2 Tamže, s. 26.

3 Tamže, s. 33.

4 Tamže, s. 40.

Zborník *Kultúra a súčasnosť* už tradične ponúka priestor pre dialóg na rôzne čiastkové spoločenské, jazykové a iné osobitosti stredo európskeho kultúrneho priestoru. Príspevok venovaný téme pokory v postmodernej slovenskej duchovnej literatúre od Marty Germuškovej načrtáva podnetnú myšlienku globálnej krízy straty hodnôt v spoločnosti. Nesie v sebe aj dôležité posolstvo, ktoré, aj napriek primárnemu záujmu autorky zamerať sa na fenomén pokory v literatúre, môže inšpirovať čitateľa k (pod)vedomej sebareflexii. M. Germušková sa sústreďuje na slovenských autorov, ktorí sa vo svojej tvorbe dotýkajú kardinálneho problému spočívajúceho v absencii empatie či solidarity v spoločnosti a výchovy k nim. Spisovatelia ako E. J. Groch alebo o niečo známejšia poetika Milana Rúfusa, ale aj iných autorov duchovnej lyriky (P. Strauss, V. Turčány, I. Vaško a i.), je často reakciou na súdobú trivializáciu prvkov humanizmu a základov etiky.⁵

Polytematická kapitola zborníka pokračuje prezentovaním terénneho výskumu Anny Haniczkovej. Jeho predmetom je otázka sebaidentifikácie Rómov. Tá je podľa autorkinej hypotézy spojená s existenciou stigmy založenej na menšinovom zastúpení tejto národnostnej skupiny vo vymedzenej geografickej oblasti.⁶ Nasledujúca štúdia, ktorej autorom je František Jakab, sa venuje filmovej tvorbe významného maďarského režiséra a scenáristu Bélu Tarra – autora situačných drám s častým motívom úteku, plných absurdity či stereotypov. David Jirsa vo svojom príspevku ponúka podnety k úvahám týkajúcim sa „českého tvaristického formalizmu“; zaoberá sa otázkou zaradenia tvorby českých katolícky orientovaných autorov do širšieho európskeho kontextu.

Ľudová kultúra a folklór dlhé storočia tvorili perifériu oficiálnej národnej kultúry. Ich prejavy boli považované za škodlivé, a to aj napriek tomu, že sú nositeľmi národných dejín a dôležitým kanálom šírenia kolektívnej pamäte. Práve výskum ľudovej prózy v ďalšej štúdií zborníka mapuje Dominika Tekeliová. Autorka štúdie ponúka systematický prierez faktov, ktoré sa týkajú vedeckého záujmu o ľudovú kultúru na Slovensku. Kladie dôraz na úlohu folklóru pri politických a národnostných iniciatívach predovšetkým v 19. a 20. storočí, kedy „*celé úsilie slovenských vzdelancov v tomto období boli národná oprávnenosť a rovnoprávnosť Slovákov v rámci Uhorska. Naši vzdelanci si v tejto súvislosti uvedomovali význam folklóru, nezameniteľné miesto folkloristiky a etnografie*“.⁷ Vznikli aj impulzy k uskutočneniu komplexného výskumu folklóru, iniciovali sa výzvy a zberateľské aktivity zamerané na zber, zachovanie a transfer etnografického materiálu z generácie na generáciu.

5 Tamže, s. 50 – 52.

6 Tamže, s. 57 – 59.

7 Tamže, s. 92.

Štefan Timko vo svojom príspevku, ktorý túto kapitolu uzatvára, ponúka prehľad evolúcie politickej satiry v slovenských audiovizuálnych médiách. Analyzuje a porovnáva minulé aj súčasný podiel zastúpenia tohto špecifického druhu humoru v televízii a na webe. Prieskum preukázal, že publikum pre takýto druh humoru na Slovensku stále jestvuje, a teda záujem o televízne relácie typu *Apropos TV*, *Večer Milana Markoviča* či *Predpoveď Stana Radiča* pretrvávajú. Autor príspevku vidí zásadný problém súčasného nedostatku týchto programov „v absencii odvahy pripraviť originálny satirický program s vyššími nárokmi na scenáristickú i produkčnú prípravu, ktorý by uspokojil aj náročnejšieho diváka“. Táto „kríza politickej satiry“ európskych rozmerov stojí v opozícii s americkým televíznym trhom, ktorý je, okrem iného, známy aj produkciou kvalitných satirických show.⁸

Záverečná kapitola obsahuje konkrétne články a recenzie, reflektujúce dianie predovšetkým v Ústave stredo európskych jazykov a kultúr. Správa Hany Guzmickej približuje prednášku profesora Boguslawa Bakuła z Univerzity Adama Mickiewicza v Poznani. Udalosť bola stretnutím odborníkov a záujemcov o problematiku postkolonializmu v strednej Európe. Zároveň bola spojená s prezentáciou publikácie *Postcolonial Europe? Essays on Post-Communist Literatures and Cultures (Postkoloniálna Európa? Úvahy o postkomunistických literatúrach a kultúrach)*⁹, ktorej autormi sú D. Pucherová a R. Gáfrík. Podobne sa otázke postkolonializmu v ďalšom príspevku v poľskom jazyku venuje aj Tomáš Móri. Zaoberá sa reflexiou fundamentálnych poznatkov o tomto fenoméne. Vychádza predovšetkým z publikácie *Dyskurs postkolonialny we współczesnej literaturze i kulturze Europy Środkowo-Wschodniej*¹⁰, vydané v roku 2015. Príspevok je zároveň recenziou zmienenej publikácie, ktorá je výsledkom práce odborného vedeckého tímu poznanskej univerzity.

Hlavné mesto Horného Sliezka v júni 2015 hostilo Svetový kongres polonistov. Podrobnú správu z tohto jedinečného stretnutia prominentných vedeckých pracovníkov podáva Anna Šírová-Majkrzak. Podrobnosti nielen o bohatom programe kongresu, ale aj o vysokej kvalite podnetných prednášok mnohých zaujímavých hostí nájdeme v poslednej kapitole predkladaného zborníka. Dominika Tekeliová ďalej predstavuje zborník *Česká literatura a film II*, ktorý je výstupom z rovnomennej konferencie.¹¹ Táto sa medzičasom, popri ďalším publikačným a iným aktivitám ÚSJK, stala tradičnou udalosťou, ktorá sa každú jeseň objavuje v kalendári nitrianskeho

8 Tamže, s. 104.

9 PUCHEROVÁ, D. – GÁFRÍK, R. (eds): *Postcolonial Europe? Essays on Post-Communist Literatures and Cultures*. Leiden: Brill, 2015.

10 BAKULA, B. a kol.: *Dyskurs postkolonialny we współczesnej literaturze i kulturze Europy Środkowo-Wschodniej*. Poznań: Ark wyd, 2015.

11 TIMKO, Š. (ed.). *Česká literatura a film*. Nitra: UKF FŠŠ, 2014.

pracoviska zameraného na výskum jazyka a literatúry národných spoločností a etník v strednej Európe.

Vydaniu už druhej monografie Agnieszky Janiec-Nyitrai o Karlovi Čapkovi sa vo svojom príspevku venuje profesor Miloš Zelenka. V dôsledne vypracovanej recenzii posudzuje kvality publikácie takto: „V súčasnosti o Čapkovi existuje nespočetné množstvo odborné literatúry, v ktoré se lze jen obtížně orientovat, resp. formulovat netradiční okruh problémů spjatý s Čapkovým dílem. Třeba zdůraznit, že dvanáct kapitol vytváří logický, kompozičně scelený svorník tematicky soustředěný do tří oddílů.“¹² Podobne kladne sa autor príspevku vyjadruje aj k ďalším atribútom monografie – zasadenie jednotlivých diel do hlbšieho spoločensko-historického kontextu či schopnosť autorky analyzovať tieto na poli stredoeurópskych literatúr a ďalej ich komparovať s autormi ako S. Márai, K. Havlíček a ďalší. Poľská slavistka Janiec-Nyitrai, momentálne pôsobiaca na univerzite ELTE v Budapešti, publikáciou *V labirintu možností. Dvanáct literárněvědných studií o próze Karla Čapka*¹³ potvrdila svoje vynikajúce predpoklady pre vypracovanie odbornej vedeckej práce vysokého štandardu. Druhá v zborníku publikovaná recenzia profesora M. Zelenku je venovaná monografii profesora Iva Pospíšila s názvom *Central Europe: Substance and Concept*.¹⁴ Mnohé zo silných stránok publikácie reprezentuje dispozícia autora integrovať aj zdanlivo marginálne témy stredoeurópskeho areálu, menovite literárnu produkciu etnických menších ázijského pôvodu alebo ruskú poéziu písanú v českej kultúrnej oblasti.¹⁵

Záverečná recenzia pochádza z pera profesora Žilku, ktorý, okrem iného, ÚSJK FŠS dlhé roky viedol. Profesor Žilka predstavuje vzácnu publikáciu o Mikulášovi Bakošovi, ktorá vyšla pri príležitosti 100. výročia jeho narodenia.¹⁶ Štúdie uznávaných slovenských vedcov o tejto mimoriadne dôležitej osobnosti slovenskej literárnej vedy dopĺňajú spomienky vybraných osobností „vysokej zážitkovej hodnoty“¹⁷, korešpondencia a personálna bibliografia.

Zmiené vydanie *Kultúry a súčasnosti* implicitne predstavuje publikačnú platformu pre interdisciplinárne výskumy rôznych parciálnych problémov stredoeurópskeho kultúrneho priestoru a jeho špecifik. Za niekoľko rokov svojej existencie sa zborník

12 TEKELIOVÁ, D. (ed.): *Kultúra a súčasnosť 16*. Nitra: FŠS UKFF v Nitre, 2016, s. 117.

13 JANIEC-NYITRAI, A.: *V labirintu možností. Dvanáct literárněvědných studií o próze Karla Čapka*. Budapest: ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék, 2016.

14 POSPÍŠIL, I.: *Central Europe: Substance and Concepts*. Nitra: Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Central European Studies, 2015.

15 TEKELIOVÁ, D. (ed.): *Kultúra a súčasnosť 16*. Nitra: FŠS UKFF v Nitre, 2016, s. 119.

16 TEPLAN, D. (eds): *Mikuláš Bakoš a moderná literárna veda*. Nitra: Filozofická fakulta UKF v Nitre, 2016.

17 TEKELIOVÁ, D. (ed.): *Kultúra a súčasnosť 16*. Nitra: FŠS UKFF v Nitre, 2016, s. 121.

zároveň stal akýmsi svedectvom dynamického života Ústavu stredoeurópskych jazykov a kultúr, ktorý je súčasťou najmladšej z fakúlt Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Zborník a jeho zostavovatelia nielen komentujú vedecké dianie, ale organicky participujú na areálovom výskume.

Lenka Tkáč-Zabáková

Slovenská monografie o ruské lyrice 19. století

GROMINOVÁ, A.: *Systém obraznosti a umelecký model sveta v lyrike F. I. Ťutčeva a A. A. Feta*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2015. 137 s. ISBN 978-80-8105-684-0.

Ruská poezie není zrovna často předmětem studia v současné české a slovenské literárněvědné produkci, proto je třeba přivítat svazek nazvaný *Systém obraznosti a umelecký model sveta v lyrike F. I. Ťutčeva a A. A. Feta* jako určitě pozornost si zasluhující příspěvek ke studiu dvou autorů, kteří zůstávali leckdy stranou jako autoři „z druhé řady“ (jak byl mj. ohodnocen Ťutčev, když byly jeho verše uveřejněny v *Sovremenniku*), jindy proto, že jejich poezie neobsahovala nic z naléhavých sociálních témat, že v ní prvoplánově nerezonoval dynamický duch doby a nemohla tedy sloužit k někdy dosti přímočaře pojímaným kritickým hlasům a výchovným cílům.

Grominová se nejprve věnuje ohlasu tvorby obou autorů ve slovenském a českém prostředí, a to jak co do překladů jejich děl, tak co do literárněteoretické reflexe jejich díla, přičemž konstatuje¹, že Ťutčev je tím básníkem, jemuž byl v obou národních prostředích věnován o něco větší díl pozornosti. Po tomto základním přehledu se pak autorka pouští do pátrání po tom, jak vypadá model světa, který oba básníci ve svém díle – ať vědomě či nevědomě, intuitivně – přinášejí. Klíčem k dešifrování toho, jakým oba básníci shledávají svět, jak k němu přistupují, kde v něm spatřují podstaty, se stává rozbor systému obrazů v jejich tvorbě – ten je obsahem následujících kapitol, v nichž sledujeme postupné rozplétání konkrétních obrazů zaujímajících časté místo v jejich verších. Autorka se při tom řídí zásadou hledání konotativních vazeb, předpokládajíc, že právě ony umožňují pronikat pod jevovou stránku, a to jak na straně básníka, tak na straně čtenáře-vnímatele.

V Ťutčevově tvorbě zdůrazňuje Grominová roli přírody a odkazuje k vlivu koncepce živé prasyly F. W. J. Schellinga na Ťutčevovu tvorbu.² Ačkoli tuto tezi následně

1 GROMINOVÁ, A.: *Systém obraznosti a umelecký model sveta v lyrike F. I. Ťutčeva a A. A. Feta*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2015, s. 40.

2 Tamtéž, s. 51.